

1

9

2

6

—

1

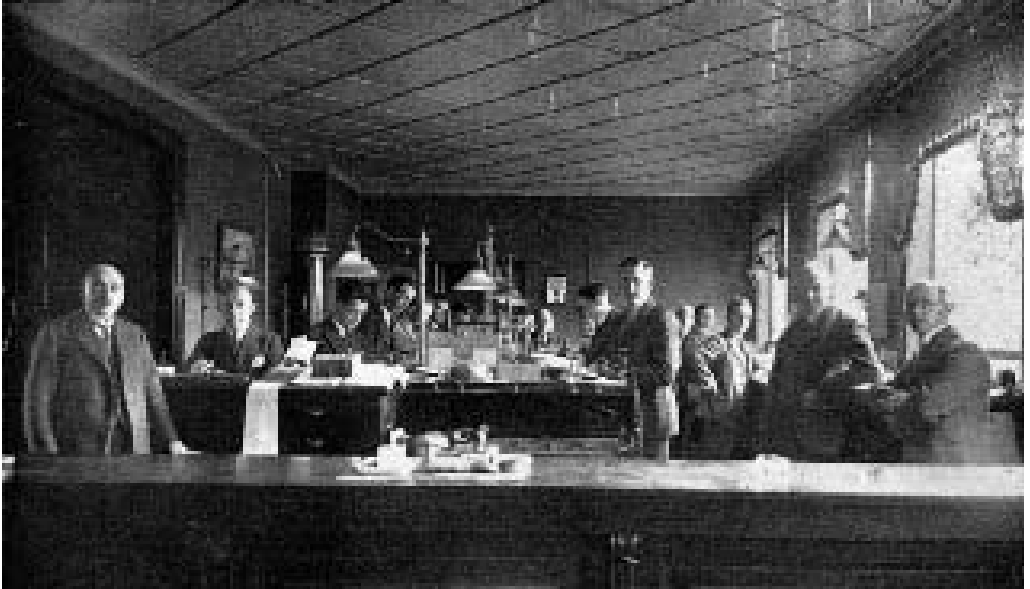
9

3

5

Landbrugskrise og arbejdsløshed

Salling Banks personale i slutningen af 1920'erne.

Omkring pulten står fra venstre kasserer P.H. Schou, Bernhard Holst, Henry Jensen, Søren Nielsen, Carl Kaiser, Otto Jensen, Henrik Westerdahl, frk. Mortensen, Th. Nielsen (senere direktør) og Arne Andersen (senere direktør i Skive Sparekasse).

Ved vinduerne står bagest frk. Karen Jensen, M.Ø. Sørensen, Vedel Jensen, direktør P. Goul og direktør L.P. Werner.

Danmark

1926: Kronen går i pari. Landbruget rammes hårdt af prisfaldet. Stauning-regeringen fremlægger en kriseplan med statslån og -tilskud til erhvervene, beskæftigelsesarbejder. Forslagene afvises af oppositionen, og regeringen udskriver valg. Ved Folketingsvalget taber socialdemokraterne 2 mandater. Venstre og konservative får flertal. Madsen-Mygdal danner venstre-regering. Den nye regering er modstander af statsindgreb i økonomien.

1927: Landbrugsproduktionen sætter rekord, men landbrugets indtægter går ned. Regeringen nedsætter tjenestemandslønningerne og sociale ydelser.

1928: Venstre og konservative strides om en forsvarsreform. En god høst øger landbrugets købeevne, efterspørgslen efter industrivarer stiger, og arbejdsløsheden begynder at falde. Privatbanken må den 1. oktober standse betalingerne. Universitetet i Århus begynder undervisningen.

1929: De konservative vælter regeringen på forsvarsspørgsmålet. Ved Folketingsvalget vinder Socialdemokratiet 8 mandater. Socialdemokraterne og de radikale danner regeringen Stauning-Munch. Bertel Dahlgaard bliver indenrigsminister.

1930: Bølgerne efter krakket i Wall Street begynder at nå Danmark. En rekordstor høst tvinger priserne ned og skaber krise i landbruget.

1931: Landbrugernes Sammenslutning (LS) oprettes. I august suspenderer England pundets guldindløselighed, og på landbrugets forlangende følger Danmark efter den 29. september. Ved overenskomstforhandlingerne nedsættes lønningerne med 8%, til gengæld får alle ret til ferie. Den første danske talefilm: Præsten fra Vejlbj.

1932: Valutacentralen oprettes for at styre importen. Oppositionen afviser regeringens kriseforslag, og Stauning udskriver folketingsvalg. Ved valget bevarer regeringen sit flertal, og der indgås forlig med oppositionen om skærpet valutakontrol. Danmarks Nationalsocialistiske Arbejderparti stiftes.

1933: Regeringen og Venstre indgår Kanslergadeforliget den 30. januar. Der indføres svinekort og en destruktionsordning for kreaturer for at tvinge priserne på landbrugsvarer op. Socialreformen samler 55 love i tre. Det bliver en ret at få hjælp, hvis man er i nød. Der lægges told på importeret korn og afgift på smør.

1934: Den danske rente sætter bundrekord på 2,5%, og det hjælper med til at sætte gang i erhvervslivet.

1935: 40.000 utilfredse bønder drager i folketog til kongen under LS' ledelse. Oppositionen afviser at forlænge valutaordningen, og regeringen udskriver valg. Under slagordet "Stauning eller kaos" vinder socialdemokraterne 6 mandater, mens Venstre taber 10, heraf 5 til det LS-orienterede "Frie Folkeparti". Efter valget hjælper de konservative regeringens politik igennem Rigsdagen ved at undlade at stemme i Landstinget.

Lillebæltsbroen åbnes.

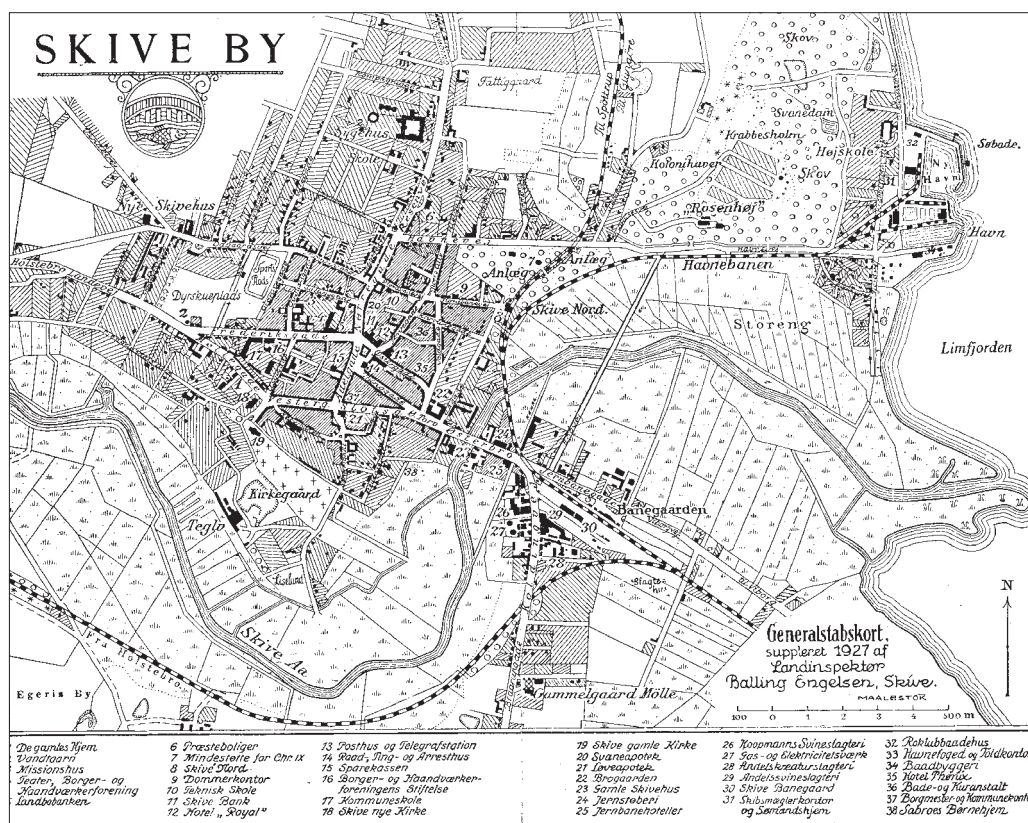
Skiveegnen 1926-1935

I 1928 blev Skiveegnen rystet af et chok, da det blev kendt, at egnens ældste bank, Skive Bank, den 1. oktober standsede betalingerne. Bankens lukning var et resultat af store tab på udlån til en række af egnens førende erhvervsfolk, som ikke længere kunne betale af på deres udlån. I kølvandet på banklukningen skiftede flere af egnens store virksomheder ejere.

Lukningen af Skive Bank og dens følger betød, at egnen stod dårligt rustet, da en alvorlig landbrugskrise ramte Danmark i 1931. Landbrugskrisen skyldtes stærkt faldende priser på verdensmarkedet og overproduktion, og for at modvirke den, indførtes en ordning med svinekort, som i løbet af kort tid halverede antallet af svin, der blev slagtet på slagteriet. Industrien var stærkt afhængig af landbrugets købeevne, så landbrugskrisen smittede af i byerne. Arbejdsløsheden satte rekord først i 1930'erne, og staten og kommunerne iværksatte store nødhjælpsarbejder for at tage toppen af arbejdsløsheden.

I anden halvdel af 1920'erne blev der foretaget flere store offentlige investeringer. Der blev åbnet færgefart mellem Sundsøre og Hvalpsund. I Skive blev der gennemført flere byggerier: Skive Sygehus blev udvidet, der blev bygget nyt alderdomshjem og brandstation. På landet opførtes de første alderdomshjem.

I første halvdel af 1930'erne skete der ikke så meget, og det var karakteristisk, at flyt-

Skive by 1927.

ningen af Skive Gasværk til nordhavnen til dels var et nødhjælpsarbejde med statsstøtte.

Eggen fik ”den store verden” ind i stuen. I 1925 begyndte Statsradiofonien at sende, og driftige folk som elinstallatør Harald Espersen startede egen radiofabrik.

Fredskrisen i midten af 1920’erne vendte op og ned på den lokale pengeverden. I 1925 lukkede Andelsbankens filial i Skive som følge af hovedbankens betalingsstandsning. I 1928 krakkede Skive Bank. På ruinerne af Skive Bank oprettedes i løbet af 50 dage ”Skive Diskontobank”. Lukningen af Andelsbanken satte gang i arbejdet for at få en lokal andelsbank. Flere udvalg gik i gang, men det viste sig i løbet af 1925, at stemningen mere gik i retning af, at man skulle købe Salling Bank tilbage fra Landmandsbanken. I januar 1926 kunne der holdes stiftende generalforsamling i ”A/S Landbo-banken i Skive”, og købet af banken var på plads til 1. oktober 1926.

Molerindustrien på Fur

Moleret kan anvendes til opsugning af væsker (kattegrus!) og isolation. Det fandt man ud af efter århundredskiftet, og umiddelbart efter - i 1912 - begyndte molerindvindingen på Mors.

I 1919 foretog Fur Moler Kompagni de første gravninger efter moler. De viste så store forekomster, at selskabet i 1925 opkøbte ca. 300 tdr. land på den vestlige ende af Fur. Der blev anlagt tipvognsspor og en skibsbro, støbt af beton. Den blev midt i 1930’erne anløbet af ca. 50 skibe, mest hollandske motorskibe, der sejlede moleret til Colchester i England. Her blev moleret forarbejdet på et elektrisk drevet teglværk. Årsproduktionen lå på ca. 10. mill. molersten.

Molergrav, tilhørende Molerværket ”Struve” på ”Knuden” på Fur ca. 1930.

Færker Molerkompagni blev stiftet i 1928. Selskabet anlagde i 1936 en skibsbro på den østlige side af Fur. Her udskibede selskabet råler. Færker Molerkompagni blev i 1942 overtaget af Dansk Moler Industri A/S.

Derudover fandtes der et par mindre, privatejede molerværker, der eksporterede tørret og formalet moler til det øvrige Danmark. Moleret beskæftigede i alt 20-30 mand.

Bortset fra denne produktion blev næsten alt moler udskibet som råler. Gravningen foregik ved håndkraft og skovl. På siderne i molerbruddet gravede arbejderne ”trapper” for at forhindre skred, men der skete alligevel adskillige ulykker, også med dødelig udgang.

Efter Anden Verdenskrig begyndte mekaniseringen af molerbrydningen. Lastbilerne afløste tipvognene - og det fik Fur Færgeri til at anskaffe en ny færge i 1956 - og skovlene erstattedes af gravkøer. Samtidig begyndte molerselskaberne at forarbejde moleret på Fur i stedet for at sejle råleret væk. Arbejderne i molerbruddene kom nu til at arbejde på molerværkerne.

Landbruget i krise

Fra 1924 steg kronekursen kraftigt, og det betød, at det stærkt eksportorienterede landbrug fik færre kroner for eksportvarerne. Under og efter Første Verdenskrig var ejendomspriserne steget med ekspresfart, og mange landboere havde benyttet de gode ind-

Roerne køres i kule på "Hegnet" ca. 1935.

tægter under krigen til at bygge nyt. Selvom landbrugsproduktionen steg stærkt i slutningen af 1920'erne, faldt landbrugets indtægter i kroner på grund af den høje vekselkurs på engelske pund. Dette indtægtsfald havde mange landbrugere med stor gæld svært ved at klare. Hertil kom, at egnen midt i 1920'erne var hårdt ramt af mund- og klovsyge. I 1925 måtte dyrskuet ligefrem aflyses.

Det samme sket i 1931 - et nyt kriseår for landbruget. Priserne på eksportvarerne raslede ned. Landbruget forsøgte at modvirke de faldende priser med en stærkt forøget produktion. På et enkelt år - 1930 - steg antallet af slagtede svin på Skive Andelsslagteri med 20.000 - fra 140.000 til 160.000. Resultat: Den store vækst i produktionen fik priserne til at falde yderligere.

I 1933 indførte Folketinget de såkaldte "svinekort" for at tvinge produktionen ned og priserne op. Kortene skulle afleveres på slagteriet sammen med svinet, og der måtte ikke slagtes svin uden kort. Det fik antallet af slagtede svin på Andelsslagteriet til at falde til 134.000 stk. i 1933, hvortil dog kom 4.000, der blev slagtet uden kort. I 1934 kom slagtingerne helt ned på 104.000 svin, og i 1936 nåede man helt ned på 85.000 - en halvering på fem år! Bunden blev nået i 1938, med 66.000 slagtinger, men så kom Anden Verdenskrig, der vendte op og ned på alting.

Krise og arbejdsløshed

I vinteren 1932-33 var der 500 arbejdsløse i Skive. De fleste var arbejdsmænd, men også mange bygningshåndværkere gik arbejdsløse.

For at bøde på arbejdsløsheden iværksatte byrådet en række beskæftigelsesarbejder i 1930'erne - først og fremmest jord- og anlægsarbejder for arbejdsmænd, men også for byggefagene. Byrådet vedtog i 1931 at bygge et udsigtstårn i Krabbesholm Skov, dels for at skaffe byen en attraktion, dels for at skabe arbejde for nogle af de arbejdsløse håndværkere. Tømrersvendenes fagforening overtog opgaven, og allerede i begyndelsen af 1932 var tårnet færdigt.

Arbejdsmændene blev bl.a. beskæftiget med opfyldningsarbejde på "Rosens Eng" - det senere Stadion. I 1935 anlagdes Skive kommunale Badeanstalt ved Resen Strand, og under krigen anlagde arbejdsløse Strandvejen. I 1936 blev kirkegården udvidet som beskæftigelsesarbejde. I 1938 anlagde 25-30 arbejdsløse "Ringvejen" vest om Skive (Norgårdsvej-Henrik Lundsvej). Og så fortsatte man de beplantningsarbejder, som allerede under Første Verdenskrig havde været brugt som beskæftigelsesarbejde. I 1930'erne foregik det i Brårup og Rønbjerg.

Disse såkaldte nødhjælpsarbejder blev fordelt mellem de arbejdsløse. Det store antal arbejdsløse betød, at der kun kunne blive 2-3 ugers arbejde pr. arbejdsløs. Alligevel var nødhjælpsarbejdet så eftertragtet, at flere faglærte fagforeninger ansøgte om, at deres arbejdsløse kunne få andel i arbejdet. Men Arbejdsmændenes fagforening, der havde overenskomst for nødhjælpsarbejdet, sagde nej.

Den store arbejdsløshed skabte utilfredshed hos mange arbejdere. Arbejdsmændenes

Skive kommunale Badeanstalt ved Resen Strand - et af 1930'ernes kommunale nødhjælpsarbejder. Foto: Børge Panduro 1954.

Fagforening mødte flere gange op i deputation til byrådet, hvor man forlangte flere kommunale arbejder og/eller økonomisk hjælp til de mest udsatte arbejdsløse. Nogle gange gav fremmødet resultat, andre gange ingenting. Socialdemokratiet havde et sikkert flertal i byrådet, og det gav plads til kommunisterne, der under ledelse af havnearbejder Henry Hede fik stor indflydelse i Arbejdsmændenes Fagforening. Ved byrådsvalget i 1937 fik kommunisterne 3,5% af stemmerne, men kunne ikke rokke socialdemokraterne, der fik 56,7!

Krisen i byggeriet betød, at mange mestre afskedigede deres svende og nøjedes med lærlingene, som man var kontraktligt forpligtede overfor. Den store arbejdsløshed - ca. 50 % i byggefagene i 1932-33 - var en væsentlig del af begrundelsen for, at tømrersvendenes fagforening i 1932 stiftede "Tømrernes kooperative Forretning", der konkurrerede med mestrene om arbejdet. Konkurrencen om arbejdet fik nogle mestre til at gå under de priser, som mesterforeningerne havde aftalt. Foreningerne forsøgte at stoppe den illoyale konkurrence, sikkert med begrænset held. Mesterforeningerne forsøgte også at få aftale med kommunen om, at kun mestre i Skive kunne arbejde for kommunen. Det var et synspunkt, svendene delte. I 1930 skrev de til byrådet og bad om, at der blev lagt en klausul på de byggegrunde, som kommunen solgte, "om at kun kommunens beboere må beskæftiges ved opførelsen af deres bygninger." Ved samme lejlighed

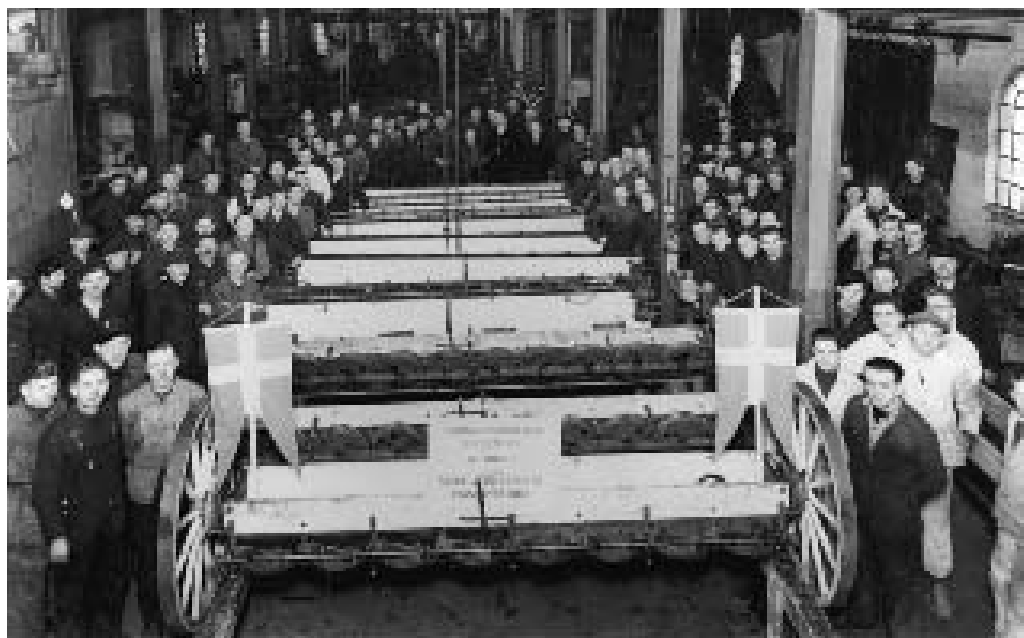
nedsatte man et udvalg til at forhandle med ”de arbejdere, der påtænker at bygge og beskæftige udenbys håndværkere og forholde dem det urigtige deri.”

For at modvirke den sociale nød, som arbejdsløsheden skabte, vedtog Folketinget i 1933 en lov om uddeling af kød- og margarinekort til de arbejdsløse. Kortene gav ret til køb af et bestemt kvantum kød eller margarine til lav pris og skulle afleveres i butikkerne. I Skive blev der i 1934-35 uddelt kort til 2.200-2.300 voksne og børn. Det svarer til ca. 20% af Skives indbyggere - og så hørte Skive endda ikke til de dårligst stillede kommuner.

Gyrokværn og Villemoes gødningspredere

De ældste industrivirksomheder på Skiveegnen betjente først og fremmest lokalområdet. Det var kun de virksomheder, der forarbejdede landbrugets produkter, som havde en eksport af betydning: Mejerier (smør) og slagterier. Efter afslutningen på Første Verdenskrig begyndte andre brancher at vove sig ud over Danmarks grænser. Skive Jernstøberi & Maskinfabrik er et godt eksempel:

I 1919 købte elinstallatør Siliam Bjerre Jernstøberiet på Østerbro. I begyndelsen af 1920'erne begyndte Siliam Bjerre at arbejde på en epokegørende opfindelse: GYRO kværnen. Kværnstenene var ophængt på en speciel måde, grænsende til et gyroskop, deraf navnet. Det nye ved GYRO kværnen var, at den var selvregulerende med tilførsel af korn. Den spildte overhovedet ikke drivkraft og var derfor meget økonomisk i drift. Hvis der kom en sten mellem kværnstenene, blev den automatisk kastet ud, inden den ødelagde kværnstenene.

Arbejderne på GYRO fejrer færdiggørelsen af Villemoes gødningspredere nr. 10.000 den 6. februar 1939.

I 1924 var Bjerre færdig med sine forsøg, og den første model af kværnen blev prøvekørt af Statens Redskabsudvalg, der kun havde ros til kværnens resultater. I 1925 startede produktionen i Skive i meget langsomt tempo. Det første år blev der kun solgt 281 stk.

Jernstøberiet fik ført en rimelig god salgskampagne i Danmark, så kværnen begyndte at blive kendt i fagkredse. Samtidig lykkedes det at få en kontrakt med det fransk-amerikanske selskab ”The international harvester Company”, som fik eneret på produktionen af GYRO-kværne i Belgien, Frankrig, Italien, Schweiz, England og Tyskland mod at betale en licensafgift til Skive Jernstøberi. GYRO kværnen var ved at udvikle sig til en eksportsucces, der i de følgende år blev solgt til lande i Afrika, Sydamerika m.m.

I 1929 indledte jernstøberiet forhandlinger med proprietær D. Willemoes, Hjerm, om at få eneretten til produktion af hans opfindelse, Willemoes kunstgødningssprederen. Forhandlingerne mandede ud i, at jernstøberiet fik licens på produktionen af gødningssprederen. Efter et grundigt forarbejde var fabrikken klar til at sende sprederen på markedet i foråret 1930. I løbet af 1930’erne nåede også gødningssprederen til udlandet: Skandinavien, England og Chile. Derudover fremstillede jernstøberiet en roeoptager, opfundet af proprietær Pedersen, Hegnet. Roeoptageren blev solgt i Danmark, Sverige og England. Endelig havde jernstøberiet fået licens til at producere den en-hjulede WYTA-påhængsvogn, der blev en stor salgssucces i 1930’erne.

Jernstøberiet - eller GYRO, som det hed fra 1933 - var stærkt afhængig af landbrugets købekraft. Da den var i bund i begyndelsen af 1903’erne, blev jernstøberiet hårdt ramt, men den stigende efterspørgsel fra midt i 1930’erne kombineret med voksende eksport til udlandet gjorde, at jernstøberiet i midten af 1930’erne i perioder havde over 120 arbejdere. I foråret 1939 gik det så godt, at støberiet indførte skiftehold for at følge med. På dette tidspunkt var arbejdsløsheden hos smedene og maskinarbejderne næsten helt væk.

Sundsøre-Hvalpsund færger 1927

I 1910 åbnede jernbanen mellem Års og Hvalpsund. Fra Års var der allerede jernbaneforbindelse helt til Ålborg via Nibe. Banen mellem Hvalpsund var en privatbane, men i Års var der også forbindelse til Løgstør og via Ålestrup til Hobro og Viborg. I 1914 blev der taget skridt til at forbinde Ålborg-Hvalpsundbanen med Salling. I jernbaneløven 1914 var der optaget en jernbane fra Branden (Furfærger) til Sundsøre og videre til et ikke-nærmere fastlagt sted ved Jebjerg eller Lyby på Skive-Glyngøre-banen. Jernbanen fra Branden til Jebjerg-Lyby ville blive ca. 26 km lang, og med anlæggelsen af den ville Salling virkelige være dækket ind jernbanemæssigt. Ret hurtigt gled strækningen fra Branden til Sundsøre ud, og arbejdet koncentrerede sig om strækningen Sundsøre-Jebjerg/Lyby. I den næste - og sidste - store jernbanelov fra 1918 blev der plads til en tilladelse til anlæggelse af en jernbanefærge mellem Hvalpsund og Sundsøre. Staten

Sundsøre-Hvalpsund-færgen på vej over fjorden ca. 1940.

skulle stå for anlæg og drift, men kommunerne og amter skulle betale en fjerdedel af anlægsudgifterne.

Efter Første Verdenskrig tog bilerne og rutebilerne forholdsvis hurtigt livet af jernbanen i Salling, men færgeruten blev ikke opgivet. I en ny lov i 1925 fik trafikministeren mulighed for at give en eneretsbevilling med et statstilskud på 50% af anlægsudgifterne. Bevillingen blev givet til Ålborg-Hvalpsund-banen, der fik bygget en jernbanefærges til overfarten. Den 25. maj 1927 sejlede motorfærgen "Hvalpsund" sin første tur mellem Salling og Himmerland. I Sundsøre blev der bygget en meget beskedent "banegård" med et enkelt spor og et pakhus, så godsvogne kunne betjenes. Vognene blev rangeret med et elektrisk drevet spil. I de første år - indtil 1940 - sejlede færgen årligt ca. 750 godsvogne til Sundsøre. Efter Anden Verdenskrig tog lastbilerne over, og til sidst var overførslen af godsvogne svundet ind til ingenting.

Ålborg-Hvalpsund-banen blev nedlagt den 31. marts 1969, og derefter blev færge-driften overtaget af Sundsøre og Farsø kommuner. "Hvalpsund" med jernbaneskinnerne på dækket fik et langt liv på overfarten. Den blev først udskiftet i 1980'erne.

Skive Sygehus udvides 1925-1927

Fra 1895 til 1923 blev Skive Sygehus ledet af overlægen - der var kun den samme - Carl Rosing Hansen. Han var den første overlæge ved sygehuset, der ikke havde privat praksis ved siden af arbejdet som overlæge.

I sine sidste år som overlæge oplevede Rosing Hansen flere udvidelser af sygehuset.

I 1926 fik Skive Sygehus to nye Røde Kors ambulancer. Her holder den ene af dem foran den nye sygehusbygning. På trinnet sidder Viggo, søn af overlæge Skat Baastrup, og ved siden af står sygehusets mangeårige ambulancefører Marinus Nielsen. Foto: Kathrine Mortensen.

I 1917-18 opførtes epidemibygningen ved Kompagnigade (som stadig findes), og i 1921-23 blev bl.a. syd- og østfløjen bygget sammen med det markante hjørnetårn, som prægede sygehuset udseende mod Resenvej.

I 1923 døde Rosing Hansen, og sygehusbestyrelsen vedtog at dele hans stilling i to stillinger. Overlæge Aage Nielsen blev ansat som leder af kirurgisk afdeling og overlæge Skat Baastrup af medicinsk afdeling. Opdelingen betød en eksplosion i antallet af patienter! Da de to overlæger tiltrådte den 1. februar 1923, var der 116 patienter på sygehuset, allerede et par måneder efter lå der ca. 200 på sygehuset! By- og amtsrådene måtte acceptere en stor udvidelse af sygehuset. Øst- og vestfløjen blev bygget sammen og vestfløjen forlænget mod nord. Bygningerne er stadig i brug.

Ved udvidelsen blev der plads til knap 200 patienter på sygehuset - og et personale på 89, som for en stor del boede på sygehuset.

Skive Brandstation 1929

Indtil 1907 bestod brandvæsenet i Skive af et brandkorps, der blev udskrevet blandt byens mandlige indbyggere. Alle mænd mellem 20 og 50 var pligtige til at gøre tjeneste, bortset fra politiet og de kommunale embedsmænd. Udtagelsen til korpset foregik

Skive Brandskorps foran den nye brandstation ved korpsets 25 års jubilæum i 1932. Fra venstre ses O. Chr. Kliem, N.P. Nielsen, N. Thuesen, Th. Ørum, Tage Schøning, kleinsmed Neumann, Paaske Petersen, Jens Peter Nielsen, F. Kloch, Chr. Chistensen, C.M. Christiansen, E. Knudsen, Carl Halse og Berhard Jensen. Foto: C. Hadrup.

på en session. Ordningen var ikke særlig effektiv, og udstyret var heller ikke noget at råbe hurra for.

I 1907 blev der oprettet et kommunalt brandvæsen, bestående af en brandinspektør, en vicebrandinspektør, to assistenter og ti brandsvende. Omtrent samtidig fik Skive et vandværk, og der blev opstillet brandstandere i gaderne. I 1910 fik brandvæsenet en stige på

hjul, så man slap for at bære de tunge stiger rundt i byen. I 1920 fik man en motorsprøjte, som der skulle otte mand til at trække. Den var beregnet til brug i de højstliggende dele af Skive, hvor vandtrykket ikke var så højt. I den øvrige del af byen var trykket i vandledningerne så højt, at man kunne nøjes med at koble slangerne på brandstanderne. Men udbrød der brand i Brårup eller på Havnen, kunne brandvæsenet ikke gøre ret meget.

I 1929 tog brandvæsenet en ny brandstation i Møllegade i brug. Den afløste brandhuset i ved siden af, der var blevet alt for lille. Den nye brandstation blev bygget så stor, at den kunne rumme tre brandbiler, men så mange fik man først efter Anden Verdenskrig! Ud til gården blev der bygget et tårn, der blev brugt til brandøvelse og til tørring af slangerne. På etagerne ovenover blev der indrettet fire lejligheder til brandsvende. Det betød, at brandvæsenet om natten kunne rykke ud med 5 minutters varsel - om dagen tog det længere tid, fordi de fleste brandmænd var på arbejde.

I 1930 fik brandvæsenet den første brandbil, i 1936 den anden. Samtidig blev der indgået aftale med kommunerne i Salling og Fjends m.m. om, at brandvæsenet i Skive skulle rykke ud til assistance af de lokale brandværn i sognekommunerne. Det betød, at antallet af udrykninger steg fra nogle få til over 100 om året.

Skive Gasværk på Skive havn 1934

Skives vækst i 1920'erne skabte problemer for Skive Gasværk i Brårupgade med at producere gas nok. Interessen i byrådet samlede sig hurtigt om to forslag: En udvidelse i Brårupgade eller en flytning til nordmolen på Skive nordhavn. Byrådet besluttede sig for det sidste forslag. Det var 130.000 kr. dyrere end udvidelsen i Brårup, men der var store besparelser ved at kunne losse kul direkte fra skibene ind i gasværket, og der var mulighed for senere udvidelser. Det spillede også ind, at en del af jordarbejdet kunne udføres som beskæftigelsesarbejde for arbejdsmænd.

Flytningen af gasværket var især en socialdemokratisk mærkesag, og borgmester Valdemar Johansen kaldte modstanderne for "kværulanter". "Kværulanterne" kom fra Højskolen, der ville få gasværket lige uden for døren, fra sanatoriet, naturfredningsforeningen og turistforeningen. I byrådet kom modstanden fra de radikale, der dog var splittet, og enegængerer Eriksen-Noer.

Højskolen klagede endnu engang til fredningsmyndighederne, men uden held.

I 1932 begyndte de arbejdsløse at opfylde ca. 1 hektar ved nordmolen, og i marts 1933 vedtog byrådets store flertal at bygge gasværket. Den 24. oktober 1934 begyndte gasværket at levere gas til byen, og en måned senere blev det indviet. Selv Skive Venstreblad, der havde kæmpet mod gasværket, var imponeret: "Med rene og fornuftige linier er bygningerne, skønt det er en fabrik, blevet en pryd for øjet, og med hundreder af praktiske indretninger er det indre blevet idealet af en arbejdsplads. Alt, hvad der er i menneskers magt, er blevet gjort for, at opførelsen af dette værk ikke skulle gribe alt for forstyrrende ind i stedets skønhed." Mændene bag denne "pryd for øjet" var arkitektfirmaet Erik V. Lind og Tage Hansen, Skive.

Skive Gasværk (til venstre) og Skive Kulkompagnis kulgård på Skive Nordhavn ca. 1935.

”De gamles Hjem” i Skive 1926

I 1925 vedtog Skive Byråd at bygge et nyt, stort alderdomshjem til afløsning af hjemmet på Kielgastvej 1, som tiden var løbet fra. Hjemmet blev indviet den 1. juli 1926.

Det nye alderdomshjem var meget moderne. I kælderen var der et stort køkken, store spisekamre, elektrisk elevator til alle etager, vaskeri, tørreri og rullestue. I stueetagen og førstesalen var der lyse værelser med gardiner, lysekroner og centralvarme. De gamle skulle selv medbringe deres møbler, så de kunne indrette deres værelse, som de ønskede. Der var fem værelser til ægtepar og 26 til enlige. Beboerne fik maden bragt op på værelserne, men der var på hver etage et lille køkken med gasblus, så de kunne varme kaffe, hvis de fik lyst til en kaffetår. I sydenden var der på hver etage lyse opholdsstuer med kurvemøbler, hvor de gamle kunne sidde og nyde den storslåede udsigt, mens de snakkede med hinanden. På førstesalen var der en stor samlingsstue til større selskaber o.l. Det fine alderdomshjem var tegnet af konstruktør P. Thomsen, der også havde tegnet husvildeboligen på hjørnet af Ringsgade og Møllegade. Prisen for herligheden var 165.000 kr.

De gamles Hjem havde plads til 36 beboere, og ved indvielsen var der indtegnet 25. Allerede i 1929 var det nødvendigt at opføre en stor tilbygning. En ændring af alder-

"De gamles Hjem" i Ringsgade ca. 1950. I forgrunden ses det lille "Børnenes Paradis" ved Møllegade.

domsunderstøttelsesloven i 1927 medførte, at flere gamle søgte plads på hjemmet, men det vigtigste var nok, som borgmester Valdemar Johansen fremhævede ved indvielsen af tilbygningen i juli 1929, at "der er sket den forandring fra før 1925, at de gamle er glade for at være her."

Med tilbygningen fik De gamle Hjem en ny samlingssal med anretterværelse, 9 nye værelser og tre værelser i den gamle samlingsstue, samt en stor forbedring af køkken- og vaskefaciliteterne i kælderen. Hjemmet havde nu 42 værelser med plads til 50-60 gamle.

"De gamles Hjem" i Hald 1928

I 1920'erne begyndte landkommunerne at nedlægge de gamle fattiggårde og fattighuse. Mange steder fungerede de som "ældreboliger" af så ringe kvalitet, at selv ikke et besparelsesivrigt sogneråd længere ville være dem bekendt. I stedet for fattiggården begyndte man at bygge "De gamles Hjem". Fra Fattiggård til De gamles Hjem - navnene er et godt udtryk for holdningsændringen. Når den kom netop nu, skyldtes det bl.a., at den gamle forsorgsmåde, hvor de gamle, der havde en gård, kom på aftægt hos den nye ejer (ofte en søn eller datter) som en del af gårdens købesum, nu var på vej ud.

I 1927 vedtog sognerådet i Ørslevkloster kommune at undersøge mulighederne for

Hald Alderdomshjem er næsten færdigt i 1928.

oprettelse af et alderdomshjem. Det var en stor investering for en lille kommune, og derfor vedtog man at afholde to borgermøder, et i Hald og et i Bøstrup Forsamlingshus. Det var almindelig praksis at spørge kommunens beboere, før sognerådet satte byggerier i denne størrelsesorden i gang. Sognerådet ville være sikre på vælgernes opbakning! Den fik man i dette tilfælde. Stemningen var absolut for byggeriet, fortæller aviserne, og beboerne opfordrede stærkt sognerådet til at bygge nu. Sognerådet købte en grund på tre skæpper land af gårdejer Niels Mortensen, Hald, for 1.200 kr. Grunden lå mellem Ørslevkloster Kirke og Hald. I november 1927 fremlagde arkitekt Gaardbo, Viborg, tegninger til alderdomshjemmet med plads til ca. 10 gamle. Sognerådet godkendte tegningerne og søgte amtsrådet om tilladelse til byggeriet og til at optage de fornødne lån. Amtsrådet var kontrolinstans for de små sognekommuner og skulle godkende alle større beslutninger i sognerådene. Tilladelsen blev givet, og sognerådet fik lov til at optage et lån på 25.000 kr. til byggeriet. I august 1928 var alderdomshjemmet næsten færdigt, og sognerådet vedtog at ansætte bestyreren af Kisum Fattiggård, Niels Peter Andersen, som bestyrer på alderdomshjemmet. Den 1. oktober 1928 var hjemmet færdigt, og de første 5 beboere flyttede ind. Ved en lille sammenkomst på hjemmet afregnede sognerådet med arkitekten og håndværkerne. Ved samme lejlighed konstaterede sognerådet, at herligheden havde kostet 26.000 kr., men så var der også indlagt centralvarme, vand og elektricitet!

Hald Alderdomshjem blev det første i Fjends, men Højslev-Dommerby-Lundø kommune var næsten lige så hurtige: I 1930 stod alderdomshjemmet i Højslev Stationsby færdigt.

Skive bliver en rød by

Byrådsperioden fra 1925 til 1929 er den mest dramatiske i Skives historie.

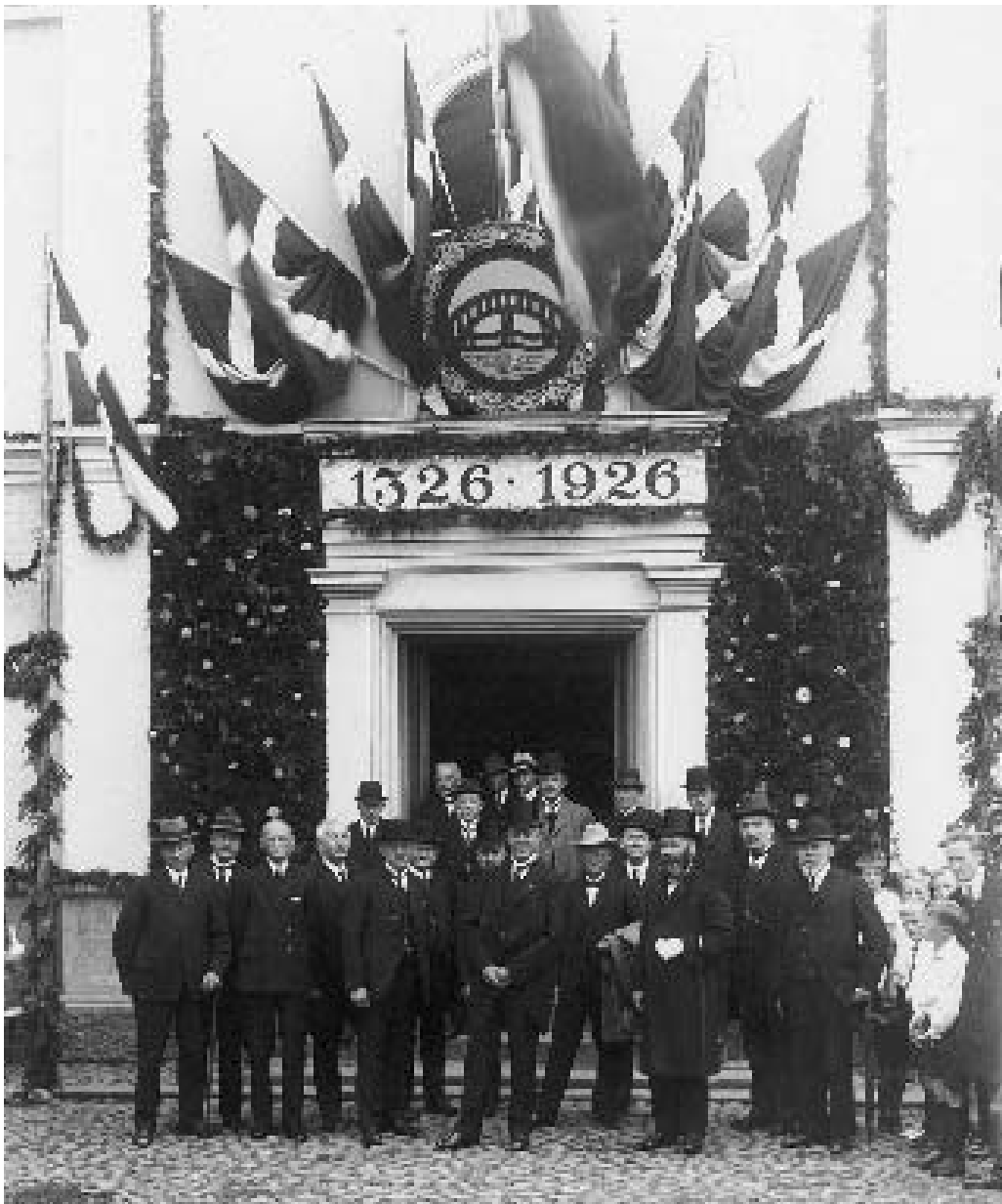
Ved borgmestervalget i 1925 var byrådet delt i to lige store grupper. Socialdemokraterne havde 8 af byrådets 17 pladser. Deres kandidat var den tidligere borgmester Hjalmar Kjems, men ham ville (det radikale) Venstre ikke støtte. De valgte i stedet at stemme på den siddende borgmester, den konservative grosserer Michael Nielsen. Tilsammen havde de to partier også 8 stemmer. Den afgørende stemme havde Indre Missions enlige byrådsmedlem, men han ønskede ikke at stemme ved borgmestervalget. Efter flere afstemninger kom byrådet i den meget usædvanlige situation, at man måtte trække lod om borgmesterposten. Borgmester Michael Nielsen blev den heldige vinder.

I 1926 kom det til et dramatisk opgør om ledelsen af P. Sabroes Børnehjem, som endte med, at Hjalmar Kjems trak sig ud af byrådet (se s. 120).

Året efter var det borgmesterens tur til at trække sig ud af politik. Officielt p.g.a. sin store grossistvirksomhed, men i virkeligheden skyldtes hans afgang en hård strid blandt de konservative byrådsmedlemmer. Michael Nielsen var i begyndelsen af 1920'erne Skives største skatteyder, men han var som mange andre ramt af den økonomiske tilbagegang. Han havde måttet tage store lån i Skive Bank for at klare sine forpligtelser, og han havde givet kaution for store lån for venner og forretningsforbindelser. I 1925 havde han endog fået afskrevet en del af sin gæld til Skive Bank. Disse forhold var kommet hans partifælle i byrådet, branddirektør Eriksen-Noer, for øre, og han skrev i vinteren 1927 et læserbrev om borgmesterens privatøkonomiske forhold til partiavisen, Skive Avis. Læserbrevet blev ikke trykt, for Michael Nielsen valgte at trække sig tilbage som borgmester.

Nu var vejen banet for endnu et ejendommeligt borgmestervalg. De konservative ønskede ikke at stille med en kandidat, og socialdemokraterne ville heller ikke efter erfaringerne i 1925. Resultatet blev, at det radikale byrådsmedlem, redaktør Carl Hansen, Skive Folkeblad, blev valgt som borgmester med tre stemmer, mens 14 undlod at stemme. Carl Hansen mente selv, at han blev borgmester, ”nærmest fordi ingen andre ville det.” Carl Hansens vigtigste opgave som borgmester blev nok rekonstruktionen af Skive Bank i vinteren 1928.

I forbindelse med opgøret med ”Skive Banks mænd” om ansvaret for bankens krak, kom det frem, hvordan Michael Nielsen blev væltet som borgmester og hvor dyb, splittelsen hos de konservative var. Ved byrådsvalget i 1929 opstillede Eriksen-Noer sin egen liste, mens de konservative måtte stille med en næsten helt ny liste. Den konservative splittelse gav let spil for socialdemokraterne, der med ny leder, direktør Valdemar Johansen, Gammelgårds Dampmølle, i spidsen, kunne sætte sig på flertallet i byrådet.

Skive Byråd m.fl. fotograferet ved Skives 600 års købstadsjubileum den 15. august 1925.

Fra venstre står i første række overportør C. Christensen, direktør V. Johansen (borgmester 1929-1936), sagfører A. Hastrup, overlærer K. Pedersen, blikkenslager J.M. Sørensen, fabrikant Bodil Jensen, købmand Andr. Andersen, grosserer Michael Nielsen (borgmester 1921-1927), fisker Niels Thomasen, faktor Frede Holm, branddirektør Eriksen-Noer, lærer Niels P. Bjerregaard og redaktør Carl Hansen (borgmester 1927-1929).

I anden række fra venstre står slagteriarbejder Chr. Andersen, snedker Søren Nørlem, kommunebogholder R. Kroer, bogholder Jens Møllerup og tømrer Jens Christensen.

På trappen står arrestforvarer P.P. Markussen, journalist H.P. Kristensen, Skive Avis, og redaktør N. Chr. Christensen, Skive Venstreblad. Foto: C. Hadrup.

Radioen

I begyndelsen af 1920'erne eksperimenterede mange teknisk interesserede med at bygge deres egen radiomodtager. Elinstallatør Harald Espersen byggede sin første radio i 1922, og blev i de følgende år en af de store radiofabrikanter i Jylland.

Statsradiofonien begyndte sine udsendelser i 1925, og kort i tid efter startede Harald Espersen sin radiofabrikation. Allerede i begyndelsen af 1927 beskæftigede han 7 mand med at producere den af ham selv konstruerede "Magnofone". Radioen blev solgt i Jylland og på Fyn ved hjælp af omrejsende repræsentanter.

Til at begynde med var der ikke så mange radioudsendelser, og Harald Espersen tilbød som en service til sine kunder, at de kunne ringe til ham, hvis de skulle have gæster. Han lagde så en plade på grammfonen, riggede et mikrofonanlæg til ved hjælp af mikrofonen og sendte så musikken ud til kunderne. Imens "udsendelsen" stod på, skulle alle i Espersens hjem forholde sig fuldstændig i ro. Engang kom en gæst under en "udsendelse" til at spørge: "Hvor i alverden er tissepotten!?" Det syntes radiolytteren i den anden ende, bankdirektør L.P. Werner, Salling Bank, absolut ikke var morsomt.

Radioproduktionen ophørte o. 1930, hvor der blev lagt afgift på radioapparater.

De første radioer var teknisk meget simple, og folk med teknisk snilde sluttede sig sammen i radioamatorforeninger, hvor de hjalp hinanden med at bygge radioer. Den 30. juni 1927 stiftede nogle radiointeresserede Arbejdernes Radioklub i Skive, en afdeling

Arbejdernes Radioklubs første selvbyggerhold, fotograferet på Teknisk skole i 1928.

Fra venstre sidder børstenbinder Peter Poulsen, mekaniker A. Sindberg, skomagere Jens Sørensen, slagteri-arbejder J. Petersen, støberiarbejder Aage Sørensen, elektriker Gotfred Nielsen, maler Johannes Jensen, tømrer Nielsen, en ukendt og Henning Sørensen.

Stående ses læreren, elværksbestyrer Høgh Petersen, kranfører N. Thuesen og en ukendt. Foto: J.A.C. Laur-sen.

af Arbejdernes Radioforbund. I 1928 oprettede Radioklubben et selvbyggerhold, der byggede et stort antal radioapparater. Ud over radio-byggeriet uddelte klubben radioer til syge og gamle, der ikke selv havde råd til at anskaffe et apparat.

I 1935 fik egnens borgere mulighed for selv at komme i radioen. I november 1935 åbnede Statsradiofonien et primitivt studie i det daværende posthus i Torvegade 8. Herfra kunne sendes foredrag og oplæsning. I det nye posthus, der var ved at være færdigt, blev der indrettet et moderne radiostudie, som blev brugt bl.a. til skoleradioudsendelser.

Det nye medie var så spændende, at alle måtte have det! Derfor blev radioerne ofte købt på afbetaling med vekslers, der skulle afdrages med 10, 15 eller 25 kr. om måneden. Kriserne først i 30'erne gjorde det ofte svært at overholde forpligtelserne, og mange måtte gå den tunge gang til banken og bede om nedsættelse af afdraget eller ligefrem udsættelse. Køb på afbetaling med vekslers var også almindeligt, når der skulle købes nye møbler eller andre forbrugsgoder.

De Unges Idræt

De Unges Idræt (DUI) var tænkt som en frisindet organisation for arbejderbørn og unge, fri for det kristne og militaristiske præg, som arbejderbevægelsen kritiserede spejderorganisationerne for.

Skive fik en afdeling af DUI i 1932 med stærk opbakning fra Socialdemokratisk For-

Køkkenholdet i fuld gang i DUI's lejr ved Grønningøre engang i 1940'erne. Blandt køkkenpersonalet ses maskinarbejder Sigfred Sørensen og pedel Tage Schønning.

ening og Arbejdernes Fællesorganisation. DUI tilbød de samme aktiviteter som spejderne: trave- og cykelture, lejrophold, musik, men adskilte sig fra spejderne ved, at både drenge og piger kunne være med - og så deltog DUI i første maj demonstrationer sammen med Danmarks socialdemokratiske Ungdom! I 1936 købte DUI en stor grund ved Grønningøre, hvor der blev opført et feriehus.

Interessen for DUI var meget stor. Allerede et år efter starten havde organisationen 200 medlemmer og godt ti år senere var afdelingen i Skive med ca. 350 medlemmer blandt Danmarks største!

Salling Spillemændene 1934

I tyverne fandtes der flere små orkestre i Salling, der spillede klassisk musik først og fremmest til egen fornøjelse, men også med offentlig optræden en gang imellem. I 1933 tog lærer Thygesen, Hindborg skole, initiativ til at samle de musikinteresserede til et stort orkester. I januar 1934 meldte 22 sig til at danne et orkester i Hindborg med lærer Thygesen som dirigent. Det kostede 1,25 kr. om måneden at være med, men så fik man også kaffe.

Orkestret mødtes hver 14. dag i Hindborg Forsamlingshus. Det lå centralt i Salling med rimelig afstand - 2-3 km.- til Tolstrup trinbræt og Dølbyvad station, og allerede to en halv måned efter starten var orkestret oppe på 40 mand - man manglede stort set kun obo'er og fagotter.

Salling Spillemænd spiller til koncert i Lem Samlingshus den 6. februar 1935. Lærer Thygesen ses til højre.

Salling Spillemænd - som symfoniorkestret kaldte sig selv - havde debut den 17. oktober 1934 i Jebjerg forsamlingshus med et program, bestående af værker af bl.a. Haydn, Mozart og Gounod. Bifaldet syntes ikke at skulle få ende bagefter, og orkestret kunne indkassere et overskud på 200 kr.

I de følgende år spillede ”spillemændene” mange koncerter i Salling og Skive, men det satte Anden Verdenskrig en stopper for. I de sidste krigsår blev det umuligt at samle musikerne, og orkestret lå stille 1944-45. I 1946 fik lærer Thygesen samling på musikerne igen. 25 mødte frem til øvelserne, der foregik hver 14. dag i Hindborg forsamlingshus.

I 1960 blev lærer Thygesen pensioneret, og derefter måtte Spillemændene flytte til Oddense forsamlingshus. I efteråret 1963 fratrådte Thygesen som dirigent. Han blev efterfulgt af lærer Per Thrane Hansen, Roslev, med lærer Otto Lindum, Oddense, som hjælpedirigent. Efter Thygesens fratræden faldt orkestret nærmest fra hinanden, og kun takket være ihærdighed og stædighed lykkedes det at samle ca. 20 musikere i efteråret 1965. I 1970 var man så mange, at man måtte dele orkestret i to. Det skyldes ikke mindst, at Otto Lindum i 1968 fik oprettet Salling Musikskole i tilknytning til Salling Spillemænd, som nu blev et ”amatørsymfoniorkester med musikskole”.

Skive Banks krak 1928

Da den først kunde gik op ad trappen til den fornemme bankbygning på hjørnet af Østergade og Nørregade mandag den 1. oktober 1928, måtte han til sin store overraskelse opleve, at banken var lukket!

Skive bank havde i de sidste krigsår og årene efter haft store udlån til en række kunder på egnen. I løbet af første halvdel af 1920'erne viste det sig, at flere af dem ikke kunne klare deres forpligtelser over for banken, som blev spændt ret hårdt for. I 1925 mødte Banktilsynet op og gennemtrumfede store afskrivninger på de største engagementer. I sommeren 1928 gennemgik Banktilsynet på ny Skive Banks udlån og forlangte nye, store afskrivninger. Efter en sidste gennemgang den 28. september vurderede Banktilsynet, at bankens reserver og aktiekapital var tabt.

Den 29. september forsøgte Skive Banks Bankråd at tegne ny aktiekapital. Det var måske også lykkedes, men så trådte bankens hovedforbindelse i København, Privatbanken, i betalingsstandsning. De andre Københavnerbanker med Nationalbanken i spidsen ønskede ikke at give Skive Bank de nødvendige kreditter, og så måtte banken lukke. Bankens lukning tvang dens største debitor, grosserer Michael Nielsen, til at standse sine betalinger.

Skive Banks lukning betød, at sparerne indtil videre ikke kunne hæve deres penge, ja, end ikke vidste, hvor stor en del af deres indskud, der til sin tid ville kunne udbetales. Egnen var i chok, og i den følgende tid kom det til et hårdt opgør med ”Skive Banks mænd”, d.v.s. bankråd (bestyrelse og direktion). De fleste af dem havde eller havde haft ledende poster i byrådet og byens foreninger, så opgøret fik også politiske konsekven-

Skive Diskontobank 1933 - efter opførelsen af Nørregade-fløjen i 1933. På det låste jerngitter står der stadigvæk SB - Skive Bank! Foto: C. Hadrup.

ser. Blandt bankrådsmedlemmerne var også Skive Sparekasses to direktører. Sparekassen havde store indlån i Skive Bank, og bl.a. derfor havde de to sparekassedirektører plads i bankrådet. Skive Banks krak medførte deres afgang i Skive Sparekasse, der nu fik en professionel ledelse med ansættelse af direktørerne Arne Andersen og N. Nielsen. Arne Andersen var uddannet i Andelsbankens Skive-afdeling og havde siden bankens lukning i 1925 været ansat som fuldmægtig i Salling Bank.

Skive Diskontobank på 50 dage

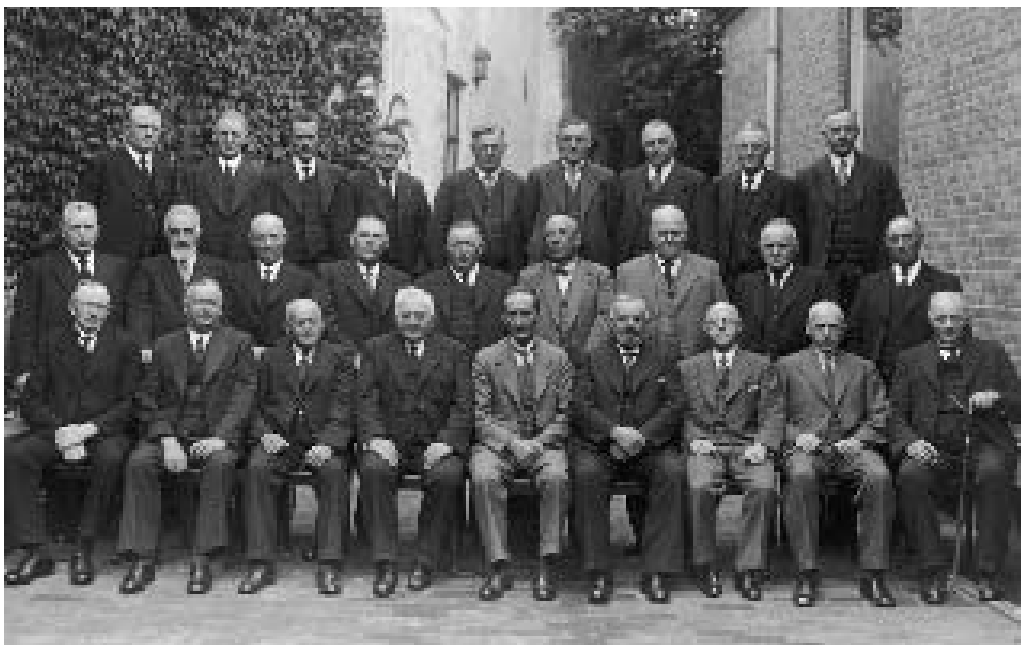
Allerede den 2. oktober - dagen efter Skive Banks lukning - tog en kreds af borgere med Skive Byråds Kasse- og regnskabsudvalg med borgmester Carl Hansen i spidsen initiativ til oprettelsen af en ny bank. Tre dage senere stiftedes banken ved, at initiativtagerne tegnede de første aktier. Den 24. oktober holdtes den stiftende generalforsamling efter, at der var tegnet en aktiekapital på 500.000 kr. Den 20. november kl. 14 åbnede den nye bank i Skive Banks bygning.

Salling Bank 1926-1935

En ny Andelsbank?

Den 2. juni 1925 - samme dag som Andelsbanken lukkede - bragte Skive Folkeblad en anonym artikel, der under overskriften "en lokal Andelsbank" foreslog, at egnens andelsforeninger tog initiativ til at oprette en bank på følgende grundlag: "a) uafhængig lokalt selvstyre, b) ingen store risikoforretninger, c) billig administration, d) forbindelse til en hovedbank". Den anonyme artikel var skrevet af den gamle andelsmand, redaktør Carl Hansen.

Dagen efter holdt Skive Andelsslagteri møde om slagteriets forhold til Andelsbanken. Her tog Salling Landboforenings tidligere formand, proprietær M. Henriksen, ideen op. Han foreslog, at der blev oprettet en andelsbank amtsvis. Forslaget vakte inter-

Salling Banks repræsentantskab og direktion, fotograferet ved bankens 10 års jubilæum i 1936. I forreste række sidder fra venstre gårdejer Jens Kjærsgaard Knudsen (formand 1954-1956), fabrikant N.J. Jensen, gårdejer Marinus Kristensen, gårdejer Søren Bregendahl, gårdejer Gert Johnsen (formand 1927-1954), gårdejer J. Møller Lidegaard, direktør L.P. Werner, direktør P. Goul og landstingsmand Hans Nielsen.

Anden række: Gårdejer P. Chr. Søndergaard, overlærer Valdemar Sørensen, gårdejer Laust Madsen, købmand Mads Jacobsen, gårdejer Esper Kolding, direktør Aage Refer, kreditforeningsdirektør Esper Jepsen, gårdejer Mehlsen Madsen (formand 1926-1927) og gårdejer Kristen Riis.

Bageste række: Amtsrådsmedlem Jens Dalsgaard, mejeribestyrer M. Trankjær, smedemester J. Andersen, fabrikant Michael Pedersen, muremester Alfred Christensen, gårdejer Anders Sørensen, gårdejer P.O. Pedersen og gårdejer P.P. Tanderup.

esse, og generalforsamlingen pålagde bestyrelsen at undersøge muligheden for at stifte en lokalbank. Bestyrelsen blev også pålagt at undersøge, om den gamle Andelsbank kunne reorganiseres, men det blev hurtigt opgivet.

På et nyt møde den 12. juni stod det klart, at målet var at oprette en ny Andelsbank. Under mødet foreslog gårdejer Mehlsen Madsen, Nr. Andrup, at man burde overveje af købe Salling Bank tilbage. Mødet resulterede i, at der blev nedsat et syv-mands udvalg, der skulle udarbejde et vedtægtsforslag for en landbrugsbank. Den 30. juni fremlagde udvalget resultatet af dets undersøgelser: Der var ikke den store stemning i andelsforeningerne for tanken, og derfor betragtede udvalget sin opgave som uigennemførlig.

Samtidig arbejdede et andet udvalg på 6 mand på at få genåbnet Andelsbanken eller få oprettet en lokal andelsbank.

Det var der flere landboere, der ikke troede på, og nogle af dem - det tredje udvalg! - oprettede aktieselskabet "Salling Bank" med det formål at købe banken tilbage fra Landmandsbanken. I stiftelsesaftalen stod der, at landboerne skulle have hovedindflydelsen i banken, og at hver aktionær kunne have op til fem stemmer. Det var et brud med tankerne fra 1876 om "en mand - en stemme", som vakte stor modstand. I dette udvalg finder man bl.a. Mehlsen Madsen.

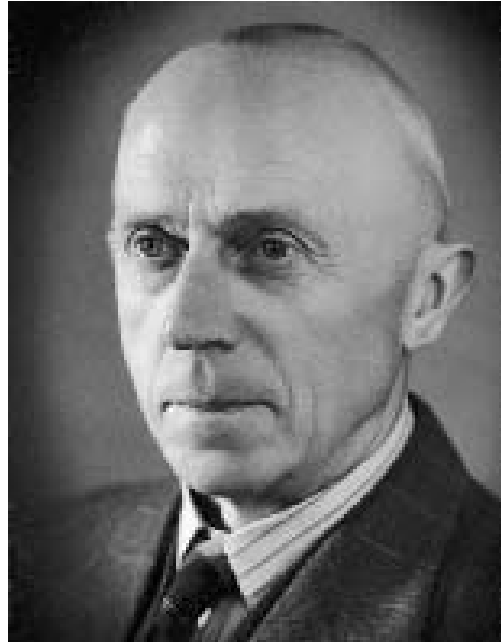
Den 6. november 1925 holdt udvalget møde, hvor Mehlsen Madsen kunne fortælle, at der var tegnet 150.000 kr. ud af de 500.000 kr., man havde sat sig som mål. Mødet opfordrede udvalget til at gå sammen med de to andre og komme med et fælles udspil.

A/S Landbobanken i Skive. Salling Bank

I løbet af den næste månedstid lykkedes det udvalgene at blive enige om et fælles forslag: Man skulle oprette A/S Landbobanken i Skive, som skulle købe Salling Bank, og hvis det ikke kunne lykkes, skulle aktietegningen være bindende til oprettelse af en ny, mindre bank. Hver aktionær måtte kun have en stemme, og udbyttet skulle begrænses. Forslaget fik opbakning, og på selve mødet blev der tegnet aktier for 153.106 kr. Det forenede udvalg skulle gå videre med aktietegningen og indkalde til stiftende møde, når der var tegnet et passende beløb. Til at stå for det daglige arbejde nedsattes et forretningsudvalg, bestående af Mehlsen Madsen, Esper Jepsen, Jebjerg, og Gudik Gudiksen, Hesthave. Redaktør Carl Hansen, Skive Folkeblad, blev udvalgets sekretær og daglig leder af aktietegningen.

For at få fat i alle potentielle aktionærer, fik man fat på 2-3 "tillidsmænd" i hvert sogn, som skulle drage rundt med tegningslisterne. Og det gav hurtigt resultat: Fire uger senere var der tegnet en aktiekapital på i alt 378.600 kr., og på dette grundlag blev Landbobanken stiftet på en generalforsamling den 22. januar 1926.

Den nye bank skulle ledes af et repræsentantskab på 24 medlemmer, valgt i 8 kredse, så de dækkede hele egnen. Repræsentantskabet valgte en formand, næstformand og sekretær. Det var repræsentantskabets opgave at vælge bankens bestyrelse. Bestyrelsen valgte selv formand m.m.

Direktørerne Werner og Goul kørte parløb i Salling Bank i 30 år. Lorentz Peter Werner (til venstre) var administrerende direktør for banken 1926-1956. Peter Jensen Goul (til højre) var meddirektør i samme periode og administrerende direktør 1956 til 1965, hvor han gik på pension få dage før sin 75 års fødselsdag.

I vedtægterne var der flere bestemmelser, der skulle hindre ”udbyttejageri”. Alle aktionærer havde kun en stemme, ligegyldigt hvor mange aktier de havde. De store aktionærer kunne altså ikke slå sig sammen og vedtage at udbetale store udbytter til sig selv. Der blev sat en øvre grænse for udbyttet, som aldrig måtte overstige 10%. De opsamlede fonde måtte aldrig udbetales som friaktier til aktionærene. En vis del af udbyttet blev reserveret til en erhvervsfond, hvis midler skulle anvendes til støtte for egnens erhvervsliv og til kulturelle formål.

Købet af banken

Den 30. januar 1926 konstituerede repræsentantskabet sig og valgte bankens første bestyrelse. Nogle dage senere valgte bestyrelsen gårdejer Mehlsen Madsen – den første, der i 1925 foreslog, at man købte banken tilbage fra Landmandsbanken – som formand, gårdejer Gert Johnsen, Grove, som næstformand og sagfører S. Sørensen, Skive, som sekretær.

I løbet af de næste måneder forhandlede bestyrelsen flere gange med Landmandsbanken i København om overtagelse af filialen i Skive. Den 25. juni kunne repræsentantskabet tage stilling til resultatet: Man skulle overtage filialen uden særligt vederlag på grundlag af filialens balance pr. 1. oktober 1926, men den nye bank fik ret til at afvi-

se at overtage de dårlige ”lån”. Overskuddet indtil da skulle tilfalde Landmandsbanken, bygningen i Frederiksgade skulle overtages til dens bogførte værdi, og den nye bank skulle overtage pensionsforpligtelserne over for personalet. Endelig skulle den nye bank overtage afviklingen af Andelsbankens Skiveafdeling og tilbagebetale de udgifter, som Landmandsbanken havde ved overtagelsen af afdelingen. Det blev også aftalt, at Landmandsbanken skulle fungere som hovedbank for Landbobanken i Skive.

I slutningen af september 1926 var tingene faldet på plads, og man havde fået tilladelse fra Banktilsynet til overtagelsen og godkendelse fra Andelsbankens likvidatorer, at man kunne overtage afviklingen af Skive-filialen.

Sidst, men ikke mindst, skulle bankens nye direktion findes. Bestyrelsen vedtog at ansætte den hidtidige bestyrer af Landmandsbankens filial i Skive, Lorentz Peter Werner, som administrerende direktør, og fhv. bankbestyrer i Andelsbanken i Hjørring, P. Goul, som vicedirektør. Som kasserer ansattes P.H. Schou og som bogholder M. Østergaard Sørensen, der begge havde været ansat i den gamle Salling Bank.

Gårdejer Gert Johnsen var formand for Salling Banks bestyrelse fra 1927 til sin død i 1954 - i alt 27 år. Gert Johnsen var en ivrig fortaler for andelsbevægelsen og med til at sætte igennem, at princippet om ”en mand - en stemme” skulle gælde i Salling Bank.

Her ses han i 1919, hvor han havde lejet droske fra Skive med Mads Sørensen som chauffør til at køre familien på udflugt. Foto: Dagmar Rosgaard.

Direktør Peter Goul

Peter Jensen Goul var søn af gårdejer Jens Goul, Hovgård i Brøndum. Han blev født den 4. februar 1890. I 1907 tog P. Goul præliminæreksamen i Silkeborg, hvorefter han kom i lære i Skive Bank fra den 1. september 1907. Her var han indtil 1919, hvor han fik stilling som bestyrer af Andelsbankens afdeling i Hjørring. Nu var der basis for at blive gift, og det blev han i 1919 med Marie. Ved Andelsbankens lukning i 1925 blev han arbejdsløs. For at få økonomien til at hænge sammen, måtte familien, der nu var udvidet med to små døtre, sælge huset i Hjørring. Året efter lykkedes det så P. Goul at få stillingen som vicedirektør i Salling Bank. Efter L.P. Werners død i 1956 blev han administrerende direktør i banken med sin tidligere elev, Th. Nielsen, som meddirektør. Den første februar 1965 fratrådte han – næsten 75 år gammel – stillingen som direktør for Salling Bank.

P. Goul nedstammede fra en slægt af venstremænd, men han blev selv konservativ – af Christmas Møllers slags, for det gamle Højre var ikke noget for ham. Fra 1943 til 1946 var han medlem af Skive Byråd, og i en periode var han formand for den konservative partiforening i Skive.

P. Goul er den eneste fra Skiveegnen, der har opnået at blive administrerende direktør i Salling Bank – ellers har bestyrelserne foretrukket at hente topledere ”udefra” – men hans store personkendskab flere generationer tilbage gav ham en central stilling i banken. Han døde den 6. juni 1967.

Landbobankens første år

Kort tid efter bankens start opstod der pladsproblemer i Frederiksgade. Bankens balance steg i løbet af 1928 fra 6 mill. til 7,5 mill. kr., bl.a. fordi Landbobanken efter Skive Banks krak i en periode var Skives eneste bank og derfor fik en del kunder fra Skive Bank. Fra at være en bank hovedsageligt for landboere blev banken nu også en bank for byboere, for en del af de nye kunder blev hængende i stedet for at gå til Skive Diskontobank.

Omsætningsstigningen tvang Landbobanken til at udvide aktiekapitalen med 200.000 kr. i begyndelsen af 1929 for at leve op til kravet om, at aktiekapitalen skulle svare til mindst 10% af bankens forpligtelser.

Samtidig vedtog generalforsamlingen at udvide bankbygningen i Frederiksgade efter et forslag, udarbejdet af konstruktør P. Thomsen. Imens udvidelsen fandt sted, rykkede banken ind i Andelsbankens tidligere lokaler i Olesens Gård. Det var en yderst tiltrængt udvidelse: Ekspeditionsskranken var knap 4 meter lang inklusive kassen, og bag skranken var der 15-18 ansatte, der trængtes om pladsen. Ved overtagelsen i 1926 var der ca. 10 ansatte, så personalet var næsten fordoblet på 4 år!

Filialen i Roslev var blevet lukket af Landmandsbanken i begyndelsen af 1920'erne, men nu fik man nys om, at Morsø Bank havde planer om at gå over Sallingsund og oprette i filial i Roslev. For at holde på kunderne i Nordsalling vedtog Landbobanken i februar 1929 at (gen)åbne sin filial i Roslev.

Pengestrømmen til banken fortsatte i løbet af 1929, og ved årets udgang var bankens balance steget til 10,4 mill. kr. – næsten en fordobling i forhold til starten og det i en tid, hvor priserne faldt! Efter Skive Banks lukning var indlånene i Landbobanken i en periode så store, at banken kunne efterkomme alle låneansøgninger, hvis sikkerheden var i orden.

To år senere var situationen fuldstændig vendt om: Landbrugskrisen ramte hårdt på egnen, og mange landmænd hævdede nu penge i stedet for at spare op. Indlånene kunne ikke følge med udlånene, og banken måtte stramme betingelserne for udlån. Samtidig betød krisen, at lån, som var ”sikre” i 1929, nu pludselig blev nødlidende. Direktionen og bestyrelsen måtte ustandseligt gennemgå udlånene for at kontrollere sikkerheden. Takket været bankens forsigtige udlånspolitik lykkedes det at komme igennem krisen uden de store tab.

Efter gennemførelsen af Kanslergade-forliget i 1933 forbedrede landbrugets situation sig en del. Der blev gennemført en rentesænkning, der fik obligationskurserne til at stige. Landbobanken fik i 1933 en stor kursgevinst, som blev hensat i en kursreguleringsfond, som skulle bruges til at dække tab på obligationer.

I de kommende par år gik det bedre for såvel landbrug som industri, og det kunne mærkes på udlånene, hvor renter og afdrag kom lettere ind.